

นิติสุนทรียศาสตร์: เครื่องมือวิเคราะห์ความยุติธรรม Legal Aesthetics: An Analytical Tool for Justice

ทิฆัมพร รอดขันเมือง*

Tikumporn Rodkhunmuang

วันที่รับบทความ 3 พฤษภาคม 2565; วันแก้ไขบทความ 10 มิถุนายน 2565; วันตอบรับบทความ 15 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

นิติสุนทรียศาสตร์ (Legal aesthetics) เป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษานิติศาสตร์ (Legal science) กับปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure philosophy) ในสาขาย่อยที่เรียกว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) โดยบทความได้ทำการสำรวจองค์ความรู้เชิงวิพากษ์ตั้งแต่สุนทรียศาสตร์ในสาขาของศาสตร์บริสุทธิ์ทางปรัชญา การขยายพรมแดนการศึกษาสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวกับสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น ศิลปศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ทางสังคม มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ รวมถึงการประกอบสร้างความรู้ในวิชานิติศาสตร์หรือ วิทยาศาสตร์ทางกฎหมาย

การสำรวจองค์ความรู้สุนทรียศาสตร์ในโลกวิชาการตะวันตกเป็นส่วนที่ผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าในการสร้างองค์ความรู้เรื่องนิติสุนทรียศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางการศึกษาสุนทรียศาสตร์ของนักคิดของสำนักหลังสมัยใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังต่อการเปลี่ยนแปลง และการทำความเข้าใจต่อการศึกษากฎหมายในเชิงสุนทรียศาสตร์ ดังตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ การศึกษาวรรณกรรมกับกฎหมาย การศึกษากฎหมายผ่านแว่นตาของนักเขียนการ์ตูนและเรื่องขำขัน พร้อมทั้งบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นแนวโน้มของการขยายตัวของการทำงานนิติสุนทรียศาสตร์ที่กว้างขวางและลุ่มลึกมากขึ้น รวมทั้งชี้ให้เห็นประเด็นในการสร้างข้อถกเถียงทางกฎหมายร่วมสมัยด้วยผ่านมุมมองของความดี ความงามและความจริง

คำสำคัญ: อรรถปริวรรตศาสตร์, สุนทรียศาสตร์, นิติศึกษา

* อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ที่อยู่: สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เลขที่ 333 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าสุต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

E-mail: tikumporn.rod@mfu.ac.th

Abstract

Legal aesthetics is a combination between the studies of legal science and pure philosophy, particularly in its branches so-called aesthetics. This article is aiming at critical survey from its originality of pure philosophy until the boundary of knowledge concerning the other sciences such as fine arts, architecture, sociology, anthropology, political sciences and also the deconstruction of the law or legal science itself.

The knowledgeable observation of law and aesthetics in the westernized world has obviously been established the progressive development of the continuing legal aesthetics. Especially, the influence of the aesthetical studies of the philosophers of the post-modern school has clearly indicated that the transformative dynamic and the understanding of the studies of the legal science and aesthetics. For instance, the study between the law and literature, the perspective of legal studies under the perspective of comics and hilarious narratives. As a result, this article also illustrated the increasingly proliferated trends in the studies of legal aesthetics in both extensively and profoundly. Last but not least, this article raised the crucially legal issues underneath the lens of the sublime, the beauty and the truth.

Keywords: hermeneutics, aesthetics, legal studies

บทนำ

การศึกษาปรัชญา (Philosophy) เป็นศาสตร์ที่ทรงคุณค่าต่อการเสริมสร้างมุมมอง วิธีคิดและการวิเคราะห์ความรู้ในทุกสาขาวิชา นับตั้งแต่วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ หากพิจารณาปรัชญาในฐานะของศาสตร์แห่งความรู้ที่ต้องเกิดจากความรักนั้น สามารถแบ่งออกได้อย่าง 2 รูปแบบคือปรัชญาบริสุทธิ์และปรัชญาประยุกต์ ซึ่งการศึกษาทั้งสองรูปแบบมีการพัฒนาการอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่มีการกำเนิดขึ้นของวิชาปรัชญา แต่วิวัฒนาการของวิชาปรัชญาที่เรียกว่า ปรัชญาบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วย ภาววิทยา (Ontology) ญาณวิทยา (Epistemology) จริยศาสตร์ (Ethics) ตรรกศาสตร์ (Logics) และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)¹ ปรัชญาบริสุทธิ์เหล่านี้ดูเหมือนจะค่อย ๆ เลื่อนรางและจางหายไปจากระบบการศึกษาปรัชญาที่อ้างอิงถึงภาษาโบราณ การแสวงหารากเหง้าของความรู้ การตีความ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความรู้ที่ต้องใช้วิธีการของการขบคิดและถกเถียงเพื่อให้เกิดความรู้บริสุทธิ์ชนิดใหม่ขึ้น

การศึกษาปรัชญาประยุกต์ (Applied philosophy) เป็นสาขาวิชาที่พัฒนาอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของสาขาวิชาใหม่ ๆ บนโลกของการศึกษาชั้นสูง หากพิจารณาการศึกษาในเชิงมนุษยศาสตร์ การเกิดของขึ้นปรัชญาประยุกต์ในสาขาวิชาใหม่ดูเหมือนจะเกิดขึ้นมาพร้อมกับสาขาวิชาเหล่านั้น เช่น การเกิดขึ้นของสาขาวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics) มักจะมาพร้อมกับปรัชญาภาษาศาสตร์ (Philosophy of linguistics) การเกิดขึ้นวรรณกรรมเปรียบเทียบ (Comparative literature) ก็เกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดขึ้นของปรัชญาวรรณกรรมเปรียบเทียบ (Philosophy of comparative literature) เฉกเช่นเดียวกันหากพิจารณาในเชิงสังคมศาสตร์ การเกิดขึ้นของสังคมวิทยาเพศภาวะ (Sociology of gender) มักจะมาพร้อมกับปรัชญาของสังคมวิทยาเพศภาวะ (Sociological philosophy of gender) หรือการเกิดขึ้นของมานุษยวิทยาดิจิทัล (Digital anthropology) ก็กับการเกิดขึ้นของปรัชญาของมานุษยวิทยาดิจิทัล (Philosophy of digital anthropology) รัฐศาสตร์อันเป็นสาขาวิชาที่เข้มแข็งมากสาขาวิชาหนึ่งของโลกวิชาการ การปรากฏตัวของการศึกษาปรัชญาการเมือง (Philosophy of politics) ปรัชญาของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Philosophy of international relations) อันถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สร้างมุมมองใหม่ทำให้เกิดความก้าวหน้าในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์อย่างยิ่ง ตัวอย่างทั้งหมดจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของปรัชญาประยุกต์มีวิวัฒนาการอย่างเร่งรีบพร้อมกับสาขาวิชาที่เกิดขึ้นในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

การสำรวจองค์ความรู้ทางนิติสุนทรียศาสตร์จึงทำหน้าที่สองประการหลัก อันได้แก่ ประการแรก การสำรวจพัฒนาการของสุนทรียศาสตร์ ในสาขาวิชาบริสุทธิ์อันมีความเฉพาะอย่างยิ่งในตัวเอง และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในสาขานิติศาสตร์อันเป็นสาขาที่มีพัฒนาการในโลกตะวันตกอย่างรวดเร็ว เพื่อปรับตัวให้เกิดความเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น การศึกษากฎหมายกับปัญญาประดิษฐ์ กฎหมายกับกระบวนการพัฒนาหุ่นยนต์ เป็นต้น โดยการสำรวจองค์ความรู้เบื้องต้นจะแบ่งออกเป็นหัวข้อหลัก ๆ อันได้แก่ สุนทรียศาสตร์ในฐานะศาสตร์อันบริสุทธิ์ของปรัชญาอันเชื่อมโยงความรู้กับสาขาวิชาอื่น ๆ นิติสุนทรียศาสตร์ในฐานะเครื่องมือและมุมมองใหม่ ๆ ในการศึกษากฎหมายในโลกวิชาการทางนิติศาสตร์ ตัวแบบของการใช้สุนทรียศาสตร์ทางกฎหมายโดยศึกษาผ่านตัวอย่างที่มีพัฒนาการที่สำคัญในเชิงรูปแบบจารีตดั้งเดิม เช่น การศึกษาคำพิพากษาของศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา เสรีภาพในการพูด นิติสุนทรียศาสตร์ผ่านการ์ตูนและเรื่องขำขันแห่งความเป็นมนุษย์ และสุดท้ายคือ แนวโน้มในการศึกษากฎหมายในเชิงสุนทรียศาสตร์ร่วมสมัย บทความนี้ได้อธิบายเรื่อง

¹ Stephen Law, *The Great Philosophers: The Lives and Ideas of History's Greatest Thinker* (Quercus 2016); Nigel Warburton, *A Little History of Philosophy* (Yale University Press 2012) 1-260.

ความงามในมุมมองของกฎหมาย และกฎหมายในมุมมองของความงาม และเริ่มทำความเข้าใจจากการศึกษาสุนทรียศาสตร์ในฐานะของปรัชญา

สุนทรียศาสตร์ในฐานะศาสตร์ของปรัชญา

หากพิจารณา “สุนทรียศาสตร์” ในฐานะของปรัชญาบริสุทธิ์แล้วนั้น ศาสตร์ของปรัชญาบริสุทธิ์จะจำแนกว่าสุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการให้คุณค่า เป็นปรัชญาสาขาย่อย ๆ สาขาหนึ่งคุณวิทยา (Axiology) กล่าวคือ การใช้สุนทรียศาสตร์ในการตัดสินและการให้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นความยุ่งยากในการตัดสินปัญหา เป็นเรื่องของความพึงพอใจซึ่งไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน โดยสรุปแล้ว สุนทรียศาสตร์เป็นการพิจารณาปัญหาว่าด้วยเรื่องคุณค่า หรือคุณค่าของการตัดสินซึ่งเป็นเรื่องอัตวิสัย

สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาทางปรัชญาที่มีการตั้งคำถามต่อเรื่องราวหรือความรู้ต่าง ๆ ผ่านคุณลักษณะของความดี ความงามและความจริงอันเกิดขึ้นจากการรับรู้ เรียบเรียง ถกเถียงและขบคิดของมนุษย์ สุนทรียศาสตร์ได้ทำหน้าที่เป็นวิชาที่ส่งเสริมและสร้างการรับรู้ในเชิงศิลปะมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ การตั้งคำถามเกี่ยวกับความงามในงานศิลปะในทุก ๆ แขนง เช่น การตั้งคำถามเกี่ยวกับความงามในยุคสมัยนักปรัชญากรีก เป็นต้น การพัฒนาการสังเคราะห์ความรู้ด้านความงามของมนุษย์ที่เกิดจากการตั้งคำถามง่าย ๆ จนไปถึงข้อถกเถียงในทางปรัชญาที่มีความลุ่มลึก เช่น อะไรคือความดีงามอันสูงสุดของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ดังเช่นงานศึกษาของ Noël Carroll² ที่กล่าวไว้ว่า การนำสุนทรียศาสตร์มาเป็นแกนกลางในการตั้งคำถามที่ไปไกลกว่าการศึกษาปรัชญาบริสุทธิ์ คำตอบที่ได้จากคำถามทางสุนทรียศาสตร์เหล่านั้นจะมีมูลค่าทางความคิดที่เพิ่มขึ้นและมีคุณค่ามากขึ้นส่งผลต่อการศึกษาวงวิชาการอย่างยิ่ง

แนวทางในการศึกษาสุนทรียศาสตร์ตามนักทฤษฎีแนวดั้งเดิม การให้นิยามความหมายของสุนทรียศาสตร์ อย่างเช่น Gordon Graham กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ คือ การวิจารณ์งานศิลปะ ซึ่งมีเป้าประสงค์ในการอธิบายและการตีความงานศิลปะส่วนบุคคล รวมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และการสร้างทฤษฎีทางศิลปะขึ้นมาในวงวิชาการ³ หากพิจารณาตามความเข้าใจของนักคิดในยุคดั้งเดิม จะพบว่างานทางสุนทรียศาสตร์จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับงานทางด้านวิจิตรศิลป์ งานด้านสถาปัตยกรรม งานศิลปะบริสุทธิ์ อันเป็นหัวใจที่คับแคบในการศึกษางานในยุคหลังสมัยใหม่ต่อไป เพราะว่าสุนทรียศาสตร์ได้แทรกซึมเข้าไปในเกือบทุกสาขาวิชาไม่เพียงแต่งานทางด้านศิลปะเท่านั้น ความคิดทางสุนทรียศาสตร์สามารถแสดงออกได้ในเชิงวาทศิลป์ กล่าวคือ การตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนิติศาสตร์กับสุนทรียศาสตร์เป็นหัวใจหลักสำหรับการสร้างความรู้ในบทความนี้ ดังนั้น สุนทรียศาสตร์ หมายถึงศาสตร์ว่าด้วยความงามและทฤษฎีว่าด้วยความงาม ซึ่งความงามในที่นี้คือ สิ่งที่กำหนดยืนยันผ่านสัจธรรม คุณค่า เหตุผล และความยุติธรรม โดยที่ความยุติธรรมเองทำหน้าที่เป็นแกนกลางและหัวใจสำคัญของการศึกษานิติศาสตร์ รวมถึงแกนของการศึกษาปรัชญาการเมืองด้วยเช่นกัน

หากพิจารณาจากแนวความคิดทางสุนทรียศาสตร์ของนักคิดหลังสมัยใหม่ เจกแซ็ง Jacques Rancière อธิบายว่า สุนทรียศาสตร์ หรือการศึกษาถึงความสวยงามซึ่งเป็นการศึกษาเชิงรูปแบบของความไม่สมบูรณ์ เป็นสาเหตุให้สาขาวิชาสุนทรียศาสตร์ไม่ได้รับชื่อเสียงที่ดีงามแต่อย่างใด เพราะสุนทรียศาสตร์ทำหน้าที่ในฐานะปรัชญาเฉพาะที่แย่งชิงการสร้าง ความหมายของงานศิลปะและการตัดสินคุณค่าในเชิงรสนิยม⁴ พร้อมทั้ง Jacques Rancière ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า สุนทรียศาสตร์ไม่ได้มีอาณาบริเวณของความคิดในการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือความรู้สึกอีกต่อไป หากแต่สุนทรียศาสตร์เป็นวิธีคิดที่อาจจะมีการสร้างขัดแย้งในเชิง

² Noël Carroll, *Beyond Aesthetics: Philosophical Essays* (Cambridge University Press 2001) 1-5.

³ Gordon Graham, *Philosophy of the Arts: An Introduction to Aesthetics* (Routledge 1997) 1.

⁴ Jacques Rancière, *Aesthetics and Its Discontents* (Polity 2009) 1.

การรับรู้ หรือประสาทสัมผัสของมนุษย์อีกด้วย⁵ นอกจากนี้ วิธีวิทยาในการศึกษาสุนทรียศาสตร์ในฐานะเครื่องมือในการทำความเข้าใจสังคมศาสตร์อื่น ๆ เช่น Michel Foucault⁶ เป็นต้น และอิทธิพลทางความคิดในการศึกษาสุนทรียศาสตร์ที่ได้ก้าวล่วงไปเป็นหัวใจในการวิเคราะห์ทฤษฎีการเมือง รวมถึงการเมืองระหว่างประเทศซึ่งจะได้นำเสนอตัวอย่างการศึกษาต่อไป

หากพิจารณาเรื่องสุนทรียศาสตร์ผ่านการพินิจวิเคราะห์เรื่องทฤษฎีการเมืองนั้น จะพบว่า การถกเถียงเรื่องสุนทรียศาสตร์ในทางการเมืองเริ่มกลับมามีบทบาทสำคัญอีกครั้งหนึ่งในการถกเถียงประเด็นทางการเมืองแบบหลังสมัยใหม่ ตัวอย่างเช่น การเสนอข้อถกเถียงหรือการสร้างประเด็นโต้แย้งเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์การเมือง⁷ โดยการนำเสนอรูปแบบการถกเถียงรูปแบบที่ 1 ระหว่าง Ernst Bloch กับ Georg Lukás เพื่อเสนอรูปแบบการถกเถียงรูปแบบที่ 2 เพื่อการสร้างและต่อประเด็นข้อถกเถียงระหว่าง Georg Lukás กับ Bertolt Brecht ผ่านนักปรัชญาคนต่อมา กล่าวคือ Walter Benjamin และมีการคัดค้านกับแนวความคิดสุนทรียศาสตร์ทางการเมืองผ่านรูปแบบที่สามหรือนักคิดคนที่สาม ได้แก่ Theodor W. Adorno เพื่อสรุปรวบยอดความคิดที่มีต่อการศึกษาสุนทรียศาสตร์ทางการเมือง ทั้งนี้ รูปแบบการสร้างข้อถกเถียงและข้อโต้แย้งสำหรับการใช้สุนทรียศาสตร์กับสาขาวิชาการปกครอง เป็นตัวอย่างที่มีเนื้อหาอันเทียบเคียงได้กับการศึกษาวิชานิติศาสตร์ เพื่อสร้างองค์ความรู้นิติสุนทรียศาสตร์พร้อมทั้งการเพิ่มมุมมองทางนิติศาสตร์ให้มีความแหลมคมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบการถกเถียงในเชิงสุนทรียศาสตร์กับนิติศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเพิ่มมุมมองของความงามในการศึกษากฎหมาย

นอกจากนี้ งานศึกษาของ David Aram Kaiser⁸ ได้อธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทางการเมือง (Political space) และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetical space) ผ่านแนวความคิดเรื่อง ความทันสมัย (Modernity) อัตวิสัย (Subjectivity) เสรีนิยม (Liberalism) และชาตินิยม (Nationalism) เพื่อนำมาสู่การสร้างคำอธิบายว่าด้วยเรื่อง สุนทรียรัฐ (Aesthetics' state) และสร้างข้อสรุปเรื่อง สุนทรียศาสตร์ทางการเมือง (The aesthetic politics) การทำความเข้าใจงานเรื่องสุนทรียศาสตร์ทางการเมืองขึ้นสำคัญแห่งยุคสมัยที่ศึกษาโดย Jacques Rancière⁹ ได้ชี้ให้เห็น การทำความเข้าใจในการใช้แว่นของสุนทรียศาสตร์ในการมองประเด็นปรัชญาการเมืองสำคัญ ๆ อันได้แก่ วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ (Historical methodology) ความเป็นสากล (Universality) ความเท่าเทียมกัน (Equality) ตัวอย่างเช่น การมองความเท่าเทียมกันในฐานะเครื่องมือในการขับเคลื่อนศิลปะร่วมสมัยผ่านการพูด การให้ความหมาย การแสดงออกซึ่งความเท่าเทียมกันในระบบประชาธิปไตย (Democratic equality)¹⁰ เป็นต้น จะเห็นว่า หากพิจารณาหลักการสำคัญที่ปรากฏในการศึกษากฎหมายผ่านมุมมองทางสุนทรียศาสตร์ จะสามารถเพิ่มหลักการการศึกษาทางนิติศาสตร์ได้มากขึ้น

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยวิธีการศึกษาแบบสุนทรียศาสตร์เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้เป็นวิธีวิทยาสมัยใหม่ เพื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในกิจการระหว่างประเทศ¹¹ เช่น การศึกษาสุนทรียศาสตร์ในค่ายกักกันของชาว Auschwitz ที่เป็นโศกนาฏกรรมของการทำลายล้างเผ่าพันธุ์

⁵ ibid 11.

⁶ Michael Foucault, *Aesthetics, Method, and Epistemology*, in James D. Faubion (ed.) and Robert Hurley (tr.) (The New Press 1998) 1-5.

⁷ Ernst Bloch, Georg Lukás, Bertolt Brecht, Water Benjamin and Theodor Adorno, *Aesthetics and Politics* (Verso 2010)

⁸ David Aram Kaiser, *Romanticism, Aesthetics, and Nationalism* (Cambridge University Press 2004)

⁹ Jacques Rancière (n 4).

¹⁰ ibid 51-54.

¹¹ Roland Bleiker, *Aesthetics and World Politics* (Palgrave Macmillan 2009) 97-111.

ชานาซีในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาสุนทรียศาสตร์ในสงครามเย็น เป็นต้น ทั้งสองเหตุการณ์เป็นหน่วยวิเคราะห์เพื่อการศึกษาพัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ของโลก โดยใช้ปรัชญาสุนทรียศาสตร์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เรื่องการเมืองของความทรงจำ อัตลักษณ์ และการก่อสร้างชุมชนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และข้อค้นพบที่สำคัญ คือ การทำให้สุนทรียศาสตร์กลายเป็นความดีงามอันสูงสุดของการเมืองโลกไปในอีกทางหนึ่ง ดังนั้น การใช้สุนทรียศาสตร์เพื่อตีความความทรงจำร่วมกันของมนุษยชาติเพื่อเป็นทางออกของปัญหาโลกร่วมสมัย แสดงให้เห็นความสำคัญของการก่อสร้างประวัติศาสตร์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติได้อีกทางหนึ่ง เมื่อก้าวถึงการนำสุนทรียศาสตร์มาใช้ในการตีความกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อร่วมสร้างความทรงจำอันดีงามร่วมกันของมนุษยชาติ เฉกเช่นการนำแนวความคิดเรื่องสุนทรียศาสตร์มาใช้ในการประยุกต์ใช้ทางการเมืองระหว่างประเทศ

นิตสุนทรียศาสตร์ในฐานะมุมมองของการศึกษานิติศาสตร์

ความยุติธรรมเป็นรูปแบบของคุณธรรมอันสูงสุดที่นักกฎหมายหรือนักนิติศาสตร์ต่างแสวงหา สุนทรียศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงความยุติธรรมจากนักกฎหมายผู้ให้ที่มีลักษณะตายตัวมาสู่นักนิตสุนทรียศาสตร์ด้านความยุติธรรม¹² ความตั้งใจของนักนิตสุนทรียศาสตร์ คือ การทำให้ทนายความหรือนักศึกษากฎหมายได้รับสุนทรียศึกษา หากพิจารณานิติศาสตร์ผ่านสุนทรียศาสตร์ นักสุนทรียศาสตร์นิยามว่า นิติศาสตร์ว่าเป็นศาสตร์แห่งความแข็งแกร่งต่าง กฎหมายเป็นเพียงศาสตร์แห่งความรุนแรง และศาสตร์แห่งการลงโทษเท่านั้น แต่ Adam Gearey เสนอว่า กฎหมาย คือ งานศิลปะแขนงหนึ่ง¹³ และนิติศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่มีความจำเป็น การทำความเข้าใจสุนทรียศาสตร์อย่างยิ่ง

นิตสุนทรียศาสตร์ เมื่อแยกพิจารณาแล้ว ทำให้พบว่า สุนทรียศาสตร์อาจจะไม่ใช่เครื่องมือในการวิเคราะห์ศิลปะเพียงเท่านั้น และเมื่อเชื่อมโยงเข้ากับนิติศาสตร์ จะพบว่าชีวิต โลก ประสบการณ์ อารมณ์ และความเข้าใจภายนอกที่เข้าไปผสมผสานกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายอีกมาก ดังนั้น การทำให้นิตสุนทรียศาสตร์ทำงานได้ในทั้งระบบของนิติศาสตร์ที่ผสมผสานกับความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ คือ การปล่อยให้ความเข้าใจที่มีต่อโลกภายในและโลกภายนอกผ่านสุนทรียศึกษาได้ทำงานอย่างเต็มที่ระหว่างการพิจารณาหรือการวินิจฉัยวิเคราะห์ความรู้ทางนิติศาสตร์ เช่น การอ่านกฎหมายในฐานะของงานวรรณกรรม¹⁴ เป็นต้น

สุนทรียศาสตร์ได้ทำการอธิบายปรากฏการณ์ และแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างนักปรัชญาและนักกฎหมาย¹⁵ ดังเช่น งานศึกษาของ Immanuel Kant เป็นงานชิ้นสำคัญที่ชี้ให้เห็นวิวัฒนาการของวาทกรรมเรื่องเสรีภาพ ผ่านการสร้างเงื่อนไขด้านอิสรภาพในการจินตนาการ อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างความคิดสร้างสรรค์และเสรีภาพของมนุษย์¹⁶ ดังนั้น ปรากฏการณ์ในการทำความเข้าใจต่อความคิดเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ลึกลับอยู่ระหว่างการทำงานในเชิงกระบวนการคิดของนักปรัชญาและนักกฎหมาย ถ้านักกฎหมายและนักสุนทรียศาสตร์สามารถทำงานได้เป็นระนาบเดียวกันหรือมี

¹² Adam Gearey, *Law and Aesthetics* (Hart 2001) preface.

¹³ *ibid* 2.

¹⁴ นักคิดในโลกวิชาการตะวันตกที่ทำงานอย่างหนักในการพัฒนาสาขาองค์ความรู้ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับวรรณกรรม ได้แก่ Ronald W. Dworkin และ Richard A. Posner เป็นต้น ดังปรากฏในงานชิ้นสำคัญของนักคิดทั้งสอง อันได้แก่ Richard A. Posner, *Law and Literature* (Harvard University Press 2009) และ Ronald W. Dworkin, *Law's Empire* (Harvard University Press 1988) เป็นต้น

¹⁵ Graham McFee, *Artistic Judgement: A Framework for Philosophical Aesthetics* (Springer 2011) 45.

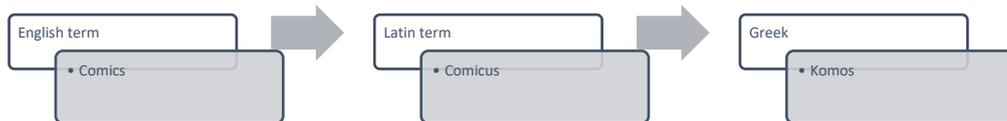
¹⁶ Jan Mieszkowski, *Labors of Imagination: Aesthetics and Political Economy from Kant to Althusser* (Fordham University Press 2006) 47.

ความสอดคล้องกันไป กระบวนการทางความคิดดังกล่าวจะส่งผลต่อพัฒนาการของนิติสุนทรียศาสตร์ได้มากขึ้น ในอีกหนึ่งลำดับ

การนำความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์มาเป็นองค์ประกอบหลักในการศึกษาเรื่อง การตีความ ประวัติศาสตร์ และเรื่องเล่า โดยเฉพาะการตีความที่สืบเนื่องและเกี่ยวข้องด้วยเจตนารมณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับความเข้าใจทางจริยธรรมทางสังคมและศีลธรรมนิยม (Social ethics and moralism)¹⁷ การตัดสินใจในทาง สุนทรียศาสตร์ที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับนิติวิธีนั้น ประเด็นที่จะต้องรวบรวมเอาพยานหลักฐานทาง สุนทรียศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการตีความเพื่อให้เกิดนิติสุนทรียศาสตร์แห่งการตีความ¹⁸ เช่น การตีความแบบนิตอรรถปริวรรตศาสตร์ (Legal hermeneutics)¹⁹ จะเป็นช่องทางในการตีความกฎหมายเพื่อ เพิ่มพูนสุนทรียศาสตร์เข้ามาในการศึกษาตัวบทกฎหมายได้อย่างดี เป็นต้น

การนำสุนทรียศาสตร์มาศึกษาเป็นการเฉพาะในวงการวิชานิติศึกษาทำให้การศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ มีความแตกต่างออกไปจากการศึกษากฎหมายในเชิงเทคนิค เช่น การตีความ การปรับตัวบทกฎหมาย เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิติสุนทรียศาสตร์แห่งคำพิพากษาไม่ได้เป็นแค่เทคนิคของผู้เชี่ยวชาญ²⁰ ด้านการเขียน หรือ การเรียบเรียงคำพิพากษานั้น การศึกษาถึงคำพิพากษาที่ถูกต้องอันประกอบไปด้วยความดี ความงามและ ความจริงปรากฏในคำพิพากษาคือการสร้างงานศิลปะในการเขียนคำพิพากษา เพราะว่าการอนุมานเอาจากคำ พิพากษาบรรทัดฐานในคดีคล้าย ๆ กันนั้น ว่าเป็นต้นเหตุเดียวกันและจะมีผลลัพธ์เฉกเช่นเดียวกันจะนำมาซึ่ง ผลลัพธ์ในการเขียนคำพิพากษาที่ถูกต้อง²¹ ย่อมสรุปได้ว่าคำพิพากษาดังกล่าวไม่อาจจะสร้างความเป็น สุนทรียศาสตร์ในคำพิพากษาดังกล่าวได้ ดังเช่นข้อสรุปของ Adam Gearey ได้เสนอว่า คำพิพากษาเป็นงาน ศิลปะในการประกอบสร้างตัวบทกฎหมาย²²

แนวความคิดอีกประการหนึ่งในการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ แนวความคิดเรื่อง *Juris Comicus* มีรากคำมาจากภาษาอังกฤษคือ *comics* รากภาษาละตินได้แก่ *comicus* และรากภาษากรีก ได้แก่ *komos* พัฒนาการในเชิงภาษาศาสตร์ปรากฏ ดังแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ 1 พัฒนาการทางภาษาศาสตร์ของ *Juris Comicus*

¹⁷ Noël Carroll (n 2).

¹⁸ Graham McFee (n 15) 129-131.

¹⁹ Legal hermeneutics แปลว่า นิตอรรถปริวรรตศาสตร์ โดยผู้เขียนบทความเอง ซึ่งการศึกษานิติศาสตร์แนวอรรถปริวรรตศาสตร์ เริ่มจากงานสมัยใหม่ของ Francis J. Mootz III โดยทำการศึกษาแบบ Grounded theory ในบทความชื่อว่า “The Ontological Basis of Legal Hermeneutics: A Proposal Model of Inquiry Based on the Work of Gadamer, Habermas and Ricoeur” (1998) 68. Boston University Law Review และ “The New Legal Hermeneutics.”; Ralf Poscher, “The Hermeneutics of Law: An Analytical Model for a Complex General Account” in Michael Forster and Kristin Gjesdal (eds.), *The Cambridge Companion to Hermeneutics*. (Cambridge University Press 2019) 326-353. รวมถึงงานศึกษาชิ้นสำคัญ อันได้แก่ Gregory Leyh, *Legal Hermeneutics: History, Theory, and Practice* (University of California Press 1992)

²⁰ Graham McFee (n 15) 46.

²¹ *ibid* 76.

²² Adam Gearey (n 12) 12.

จากแผนภาพที่ 1 ได้แสดงให้เห็นของวิวัฒนาการของคำว่า *Komos*²³ อย่างชัดเจนอันเป็นคำที่ประกอบไปด้วยความเป็นธรรมชาติ (Spontaneity) และงานรื่นเริง (Festivity) ถ้าหากพิจารณา *Komos* ในเชิงนิติศาสตร์ จะพบว่า *Komos* เป็นการบังคับใช้ในทางนิติศาสตร์ กล่าวคือ การใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความแม่นยำ ความพิเศษของภาษาที่ใช้และการยืนยันในหลักการทั่วไปอย่างถูกต้อง ทำให้ *Komos* เป็นสิ่งที่มีมูลค่าเพิ่มเพื่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการ รวมถึงได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นบรรทัดฐานสากลในทางกฎหมาย (Normative universal law) ดังนั้น แนวคิดในการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง *Juris Comicus* จึงมีความเป็นสากล

นิติสุนทรียศาสตร์เป็นการทำงานร่วมกันของทฤษฎีและปฏิบัติการทางวาทกรรมของกฎหมาย โดยนิติสุนทรียศาสตร์ ยอมรับว่า ชีวิตในกฎหมายถูกกำหนดโดยหลักการและกฎเกณฑ์ที่จำกัดกิจกรรมและการปฏิบัติการต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน²⁴ อย่างไรก็ตาม ข้อท้าทายที่สำคัญของการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ คือ การผนวกรวมเอาการตีความที่หลากหลายโดยใช้สุนทรียศาสตร์ เพื่อมาเป็นหัวใจสำหรับการตีความอันก่อให้เกิดความเข้าใจรูปแบบกฎหมายที่ต่างจากเดิม ดังนั้น การตีความในรูปแบบอื่นที่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันของวงการนิติศาสตร์มีความจำเป็นต่อการตอบรับต่อนิติสุนทรียศาสตร์และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างวัฒนธรรมนิติสุนทรียศาสตร์ด้วยเช่นกัน

การสร้างวัฒนธรรมนิติสุนทรียศาสตร์ (Culture of legal aesthetics) ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของของแนวทางในการศึกษากฎหมายหรือนิติศาสตร์ ความเข้าใจที่มีต่อตัวบทกฎหมายหรือการตีความทางกฎหมายที่จำเป็นต้องยึดโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น การสร้างสาขาวิชาสุนทรียศาสตร์ทางกฎหมายในโลกทางวิชาการสะท้อนให้เราเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายในรูปแบบที่มีความหลากหลายออกไปจากความเห็ดแห่งของสาขาวิชานิติศาสตร์หรือนิติวิธีแบบดั้งเดิม ได้แก่ การตีความกฎหมายในเชิงแบบแผน เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด คำพิพากษา และนโยบายของรัฐ เป็นต้น โดยไม่ได้รวมเอาสุนทรียศึกษาเข้าไป ทำให้เกิดการลดทอนคุณค่าในทางกฎหมาย ดังนั้น รูปแบบที่หลากหลายเหล่านี้มีความจำเป็นที่ต้องอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลอันประกอบไปด้วยความจริงอันทรงคุณค่า เพื่อจะได้เข้าถึง “ความยุติธรรม” ที่เป็นความดีงามอันสูงสุดได้²⁵ เฉกเช่นตัวแบบทางการใช้สุนทรียศาสตร์ทางกฎหมาย ดังตัวอย่างที่จะได้กล่าวต่อไป

ตัวแบบของการใช้สุนทรียศาสตร์ในกฎหมาย

ตัวอย่างของการใช้งานด้านสุนทรียศาสตร์ในฐานะของการเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หรือกฎหมายแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของศาสตร์วิชาที่มีนิติปรัชญาอันเป็นสาขาของปรัชญาประยุกต์ที่มาผสมผสานกับการศึกษาสุนทรียศาสตร์ที่เป็นปรัชญาบริสุทธิ์อันก่อให้เกิดกระบวนการคิดที่มีการซ้อนทับหลายชั้นจนไม่สามารถมองได้ในมิติเดียวอีกต่อไป หากต้องพิจารณาการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ในฐานะเป็นเครื่องมือในการศึกษานิติศาสตร์เชิงซ้อน เพราะไม่สามารถคลี่คลายให้เห็นได้อย่างง่ายดาย กล่าวคือ การศึกษากฎหมายที่ประกอบไปด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์ชีวิต และประสบการณ์ทางความคิด เป็นต้น ซึ่งไม่เหมือนกับนักวิชาการสายนิติศาสตร์ในแบบดั้งเดิมที่ได้ทำมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

การศึกษา “ตัวแบบ” เพื่อชี้ให้เห็นว่ามีการพัฒนาต้นแบบของการนำเอาแว่นวิเคราะห์ทางสุนทรียศาสตร์เข้ามาศึกษานิติศาสตร์ในโลกวิชาการตะวันตกอย่างจริงจัง ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างการศึกษา

²³ Thomas Giddens, *On Comics and Legal Aesthetics: Multimodality and the Haunted Mask of Knowing* (Routledge 2018) xvi.

²⁴ Adam Gearey (n 12) 86-124.

²⁵ Thomas Giddens (n 23) 2-3.

ทั้งสิ้น 3 กรณีด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาคำพิพากษาสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา การศึกษาประเด็นเรื่องเสรีภาพในการพูดผ่านหลักการวิเคราะห์ในเชิงสุนทรียศาสตร์และกฎหมายกับการตุนและเรื่องราวตลกขบขันของชีวิตมนุษย์ ผู้เขียนบทความได้พยายามถอดรหัสรูปแบบแห่งการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ในโลกวิชาการตะวันตกออกมา ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ตัวอย่างงานศึกษา Jan Mieszkowski²⁶ ทำให้ทราบว่า คำพิพากษาของศาลสูงสุดในประเทศสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 19 นั้น ได้บรรยายเรื่อง การให้สิทธิที่เท่าเทียมกันในการใช้ถนนหรือการใช้ช่องทางตามหลักการที่ว่า “แบ่งกันอย่างเสมอภาค” (Separate but equal) โดยศาลสูงสุดได้พิพากษายืนเพื่อให้ใช้สิทธิในการใช้ช่องทางในถนนระหว่างคนผิวสีดำและคนผิวสีขาว ซึ่งข้อต่อสู้ของในคำพิพากษาถึงการขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับเพิ่มเติมครั้งที่ 13 และครั้งที่ 14 ของประเทศสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่าการแยกออกซึ่งความงามและความจริงนั้นปรากฏชัดเจนในคำพิพากษาของศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา

นอกจากนี้ นักวิชาการอย่าง Stanley Fish²⁷ ได้เขียนสรุปข้อโต้แย้งไว้ในงานของเขาเรื่อง *The Trouble with Principles* พร้อมกับการตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ด้วย กล่าวคือ การที่ศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกายืนยันหลักการ “แบ่งกันอย่างเสมอภาค” เพื่อการบังคับการแบ่งแยกสีผิวในช่องทางการเดินบนถนนอย่างชัดเจน ซึ่งในความเป็นจริงไม่ปรากฏหลักฐานในเชิงประจักษ์ว่าเป็นการแบ่งแยกดังกล่าวเป็นไปเพื่อรองรับและสนับสนุนหลักการใด แต่เป็นการยืนยันการมีอยู่ถึงความแตกต่างในประเด็นด้านสีผิวในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างแท้จริง ด้วยการเอาป้ายแห่งปมด้อยมาแปะให้ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นผ่านคำพิพากษาของศาลสูงสุด ซึ่งไม่มีหลักการและเหตุผลในทางกฎหมายรองรับแต่อย่างใด

ทั้งนี้ Stanley Fish ได้ทำการอธิบายเพิ่มเติมด้วยว่า ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในการเขียนหรือการบังคับใช้คำพิพากษานั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ และเป็นเรื่องที่ยากต่อการสร้างคำอธิบายเพื่อให้คำพิพากษานั้นมีความถูกต้องและเข้าถึงความดีงามอันสูงสุด แต่คำพิพากษานำกฎหมายมาเขียนหรือบังคับใช้หรือหลักกฎหมายที่คำพิพากษาสร้างขึ้นนั้น ทำให้กฎหมายได้สร้างประวัติศาสตร์และก่อให้เกิดความแตกต่างในบริบททางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย และที่สำคัญที่สุดเจตนารมณ์ของกฎหมายย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใช้กฎหมายเป็นหลัก ทั้งนี้ Stanley Fish ได้สรุปว่า คำพิพากษานั้นไม่มีความยุติธรรมแต่อย่างใด และส่งผลกระทบต่อการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์อย่างยิ่ง เพราะว่าคำพิพากษาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งความงามของมนุษย์ ความดีอันเกิดจากการให้คุณค่าของมนุษย์ และความจริงอันบิดเบือนประวัติศาสตร์ของมนุษย์

กรณีศึกษาที่ 2 ตัวอย่างงานศึกษาของ John Michael Roberts²⁸ ที่ชี้ให้เห็นการทำงานของสุนทรียศาสตร์ของเสรีภาพแห่งการพูดในพื้นที่สาธารณะอย่างหนักหน่วง การศึกษาบนพื้นฐานของสุนทรียศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์งานศึกษาทางกฎหมายที่ว่าด้วยเสรีภาพในการพูดนี้มาจากอิทธิพลของวาทกรรมทางกฎหมายตามทฤษฎีของมาร์กซิสม์ (A Marxist theory of legal discourse) John Michael Roberts พบว่า รูปแบบของรัฐที่จะให้เสรีภาพในการพูดในพื้นที่สาธารณะได้ รัฐจำเป็นต้องมีรูปแบบของรัฐแบบรัฐทุนนิยม เพราะว่ารูปแบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้รับการพัฒนามาจากสังคมชนบทของประเทศอังกฤษผ่านการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาในชนบท รวมถึงแรงงานที่เป็นชนชั้นกลางที่พยายามสร้าง

²⁶ Jan Mieszkowski, *Labors of Imagination: Aesthetics and Political Economy from Kant to Althusser* (Fordham University Press 2006) 2-6.

²⁷ Stanley Fish, *The Trouble with Principles*. Cited in Jan Mieszkowski, *Labors of Imagination: Aesthetics and Political Economy from Kant to Althusser* (Fordham University Press 2006) 45.

²⁸ John Michael Roberts, *The Aesthetics of Free Speech: Rethinking the Public Sphere* (Palgrave Macmillan 2004) 195-216.

ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะและเป็นพื้นที่แห่งการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในชีวิตประจำวัน²⁹ ดังนั้นสุนทรียศาสตร์จะทำงานกับพื้นที่สาธารณะได้ เพราะว่าเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญรองรับและยืนยันต่อการมีอยู่ของเสรีภาพที่ได้รับการยืนยันตามแนวความคิดของวาทกรรมทางกฎหมายของมาร์กซิสม์

ข้อค้นพบเพิ่มเติมของ John Michael Roberts ยังแสดงให้เห็นปฏิบัติการทางกฎหมายว่าการทำงานของกฎหมายกับการกำกับวิถีชีวิตประจำวันโดยเฉพาะเรื่องเสรีภาพในการพูดนั้น กฎหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ควบคุมดูแลสังคมกรรมกรและชวานาภายใต้รูปแบบสังคมที่มีความเฉพาะเจาะจงได้ผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า ธรรมาภิบาล³⁰ อันเป็นสัญลักษณ์ทางกฎหมายที่ทำให้สามารถแสดงสิทธิและข้อเรียกร้องได้ตามสมควร เป็นต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า กฎหมายเป็นเครื่องมือทางสุนทรียศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมจากสังคมชวานาไปสู่สังคมนิยม เพราะว่าการกฎหมายเป็นเครื่องมือทางสุนทรียศาสตร์ที่เพิ่มพื้นที่ในการพบปะพูดคุยที่มีความหลากหลายมากขึ้น

กรณีศึกษาที่ 3 ตัวอย่างงานวิชาการของ Thomas Giddens³¹ ได้ทำการศึกษาเรื่องของการพิพากษาและนิติปรัชญาแห่งความซับซ้อน เริ่มทำการศึกษารื่องตลกอันมีพัฒนาการมาจากคำว่า *lex comica* และถอดรากของคำออกมาเป็น *juris comicus* เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวของการ์ตูน เรื่องตลกขบขันของชีวิตมนุษย์ รวมถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตลกขบขันกับกฎหมาย พบว่า เรื่องการ์ตูนตลกหลายเรื่องไม่ใช่เรื่องตลกขบขัน เฉกเช่นเดียวกันเรื่องตลกหลายเรื่องก็ไม่ใช่เรื่องขบขันแต่อย่างใด ข้อค้นพบที่สำคัญ คือการ์ตูนและเรื่องตลกขบขันไม่ใช่วัฒนธรรมของเด็ก³² แต่เป็นปรากฏการณ์โดยทั่วไปที่ควรค่าอย่างยิ่งแก่การสร้างจิตสำนึกในทางกฎหมาย

การ์ตูนหรือเรื่องขบขันในชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อสร้างองค์ความรู้สาธารณะอย่างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม การสร้างข้อจำกัดของการใช้กฎหมายในพื้นที่สาธารณะเป็นการใช้กฎหมายเพียงเท่าที่มีในตัวหรือตามเจตนารมณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ Thomas Giddens ได้นำเรื่องขบขันเหล่านั้นมาพิจารณาผ่านมุมมองทางนิติสุนทรียศาสตร์ด้วย ทำให้ทราบว่า การแสดงออกและความเข้าใจทางกฎหมายผ่านบริบทการศึกษการ์ตูน ภาพวาด และงานศิลปะชนิดอื่น มีคุณค่าต่อความเข้าใจกฎหมายอย่างยิ่ง โดยข้อสรุปของ Thomas Giddens พบว่า การ์ตูนหรือเรื่องตลกขบขันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือวงการนิติศาสตร์ไปเลยทีเดียว นอกจากนี้ งานภาพยนตร์ศึกษากับความก้าวหน้าทางด้านนิติสุนทรียศาสตร์น่าจะเป็นแนวโน้มที่สำคัญต่อการศึกษาวงวิชาการนิติศาสตร์

แนวโน้มของการศึกษากฎหมายในเชิงสุนทรียศาสตร์

แนวโน้มในเชิงพัฒนาการด้านการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์นั้น จากการศึกษาข้างต้นผู้เขียนของนำเสนอรูปแบบของแนวโน้มทั้งสิ้น 3 รูปแบบในเบื้องต้น เพื่อให้เกิดความเท่าทันต่อการศึกษาพัฒนาการทางนิติสุนทรียศาสตร์ในอนาคต ได้แก่ นิติอรรถปริวรรตศาสตร์ (Legal hermeneutics) การรื้อสร้างนิติศาสตร์ (Legal deconstruction) และตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น ภาพยนตร์ศึกษากับนิติศาสตร์ (Films studies and legal science) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์

การศึกษาทั้งสามประการข้างต้นล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลทางการศึกษามาจากการศึกษาแบบหลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism)³³ ถึงแม้การศึกษาในแนวนิติอรรถปริวรรตศาสตร์จะเอาแนวความคิดแบบ

²⁹ ibid 217.

³⁰ ibid 218.

³¹ Thomas Giddens (n 23) xiv.

³² ibid 1.

³³ Costas Douzinas, Ronnie Warrington and Shuan McVeigh, *Postmodern Jurisprudence: The Law of Text in the Texts of Law* (Routledge 1991) 1-5.

ปริวรรตศาสตร์อันเป็นแนวความคิดที่ได้รับการศึกษามานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาทฤษฎีหรือคัมภีร์โบราณทางศาสนา ทำให้นักกฎหมายต้องตระหนักในวิธีการอ่านตัวบทกฎหมายว่ามีความคล้ายคลึงกับการศึกษาคัมภีร์ทางศาสนาหรือไม่ เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการทำความเข้าใจตัวบทเพื่อให้เกิดความหลากหลายในการตีความมากขึ้น นอกจากนี้แล้ว การศึกษาแนวนิติบรรณปริวรรตศาสตร์หากพิจารณาเพิ่มสุนทรียศาสตร์เข้าไปด้วย จะทำให้รูปแบบการตีความและการบังคับใช้เกิดการผสมผสานการรับรู้โลก ชีวิต ความคิดและประสบการณ์ของผู้ใช้กฎหมาย ทำให้เกิดการตีความที่สร้างสรรค์อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการทำให้เกิดความงาม ความดีและความจริง

การประกอบสร้างหรือการรื้อสร้างในทางนิติศาสตร์ (Legal deconstruction)³⁴ กล่าวคือ การประกอบสร้างความเป็นจริงในทางกฎหมายหรือกระบวนการทำให้เกิดความยุติธรรมในทางกฎหมายนั้น สร้างตัวตนขึ้นมา ถึงแม้ความเป็นจริงดังกล่าวจะไม่มีอยู่จริงก็ตาม แต่นักกฎหมายหรือนักนิติศาสตร์ได้ประกอบสร้างความจริงทางความยุติธรรมดังกล่าวขึ้น ดังนั้น แนวโน้มในการศึกษาการรื้อสร้างนิติศาสตร์เป็นวิธีการในการทำความเข้าใจกฎหมายในฐานะของสถาบันทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อการผลิตซ้ำความยุติธรรมให้สอดคล้องกับความคาดหวังต่อความยุติธรรมตามกฎหมายของสังคม ผ่านการผสมผสานข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายผ่านความจริงและจินตนาการทางเหตุผล การให้คุณ การให้โทษตามบทลงโทษของกฎหมาย รวมถึงการสร้างข้อยกเว้นในกฎหมายของผู้พิพากษา ทำให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงความงาม ความดีและความจริงอันสูงสุดตามเป้าหมายของนิติสุนทรียศาสตร์

สุดท้าย แนวโน้มในการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ที่มีความชัดเจนมากที่สุด กล่าวคือ การขยายตัวของภาพยนตร์ศึกษาและกฎหมาย พบว่า การศึกษาบริบททางกฎหมายที่ปฏิบัติการผ่านจอเงินหรือภาพยนตร์ทำให้ทราบว่ากฎหมายภายในของหลายประเทศได้ทำการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายผ่านระบบโทรทัศน์และภาพยนตร์ในประเทศของตน³⁵ นอกจากนี้ การศึกษาภาพยนตร์ศึกษากับการขยายตัวของกฎหมายระหว่างประเทศดังเช่น กฎบัตรขององค์การสหประชาชาติที่ปรากฏในภาพยนตร์ ตั้งแต่เรื่อง Air Force One, Three Kings, Invasion USA, Battle Beneath the Earth, Red Dawn เป็นต้น การที่ภาพยนตร์เสนอความขัดแย้งระหว่างอิสราเอล-ปาเลสไตน์ การเสนอความยุติธรรมระหว่างประเทศในทางอาญา การแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น Exodus, Hill 24 Doesn't Answer, Omar, Forgiveness, Palestine Stereo เป็นต้น³⁶ จะเห็นว่า การศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ไม่ได้จำกัดเพียงแค่การศึกษาในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ปรากฏการศึกษาในฐานะการวิจัยเชิงประจักษ์ด้วย เพื่อชี้ให้เห็นความก้าวหน้าของการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์มีส่งผลต่อการรับรู้กฎหมายของสาธารณะชนด้วยอีกทางหนึ่ง

บทสรุป

นิติสุนทรียศาสตร์เป็นสาขาวิชาหนึ่งในวิชานิติปรัชญาที่ถูกกละเลยและเพิกเฉยต่อการศึกษามาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาปรัชญาเป็นศาสตร์วิชาแรกที่เกิดขึ้นบนโลกรวมถึงโลกวิชาการ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความเข้าใจเบื้องต้น ตัวอย่างของการศึกษา รวมถึงวิธีวิทยาที่ใช้ในการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์ พัฒนาการในฐานะความรู้ที่เกิดจากการผสมผสานอันซับซ้อนระหว่างปรัชญาบริสุทธิ์และปรัชญาประยุกต์ ทั้งนี้ ความเข้าใจและการปฏิบัติการของนิติสุนทรียศาสตร์ที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการศึกษาวิชานิติศาสตร์อย่างยิ่ง ผู้เขียนได้เสนอให้เห็นรากเหง้ารวมถึงพัฒนาการของ *Juris comicus* เพื่อแสดงให้เห็น

³⁴ *ibid.*

³⁵ Stephan Machura and Peter Robson, 'Law and Film' (2001) *Journal of Law and Society*, 1-8.

³⁶ Olivier Corten, François Dubuisson and Martyna Falkowska-Clarys (eds.) *Cinematic Perspectives on International Law* (Manchester University Press 2021) 58-152.

เรื่องราวเล็ก ๆ ที่สวยงามของนิติสุนทรียศาสตร์ เพราะว่าการศึกษานิติสุนทรียศาสตร์เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อการศึกษากฎหมาย พร้อมทั้งการนำไปสู่ประเด็นใหญ่ในการศึกษานิติศาสตร์ต่อไป โดยเฉพาะการใช้นิติสุนทรียศาสตร์ในนามของความยุติธรรม (*Legal aesthetics is in the name of justice!*)